

ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ՍՓՅՈՒՌՔ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ.
ՊԵՏԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ (2008-2016 թթ.)

Բանալի բառեր – Հայկական սփյուռք, պետական քաղաքականություն, համահայկական առաջնահերթություններ, Հայրենիք-Սփյուռք գործակցություն, հայկական կառույցներ, մայրենի լեզու, հայապահպանություն, հայ ինքնություն

Ա. Հայաստան-Սփյուռք գործակցության պետական քաղաքականության հիմնական սկզբունքները

Հայաստան-Սփյուռք գործակցությունը սկսվել է 1915 թվականից անմիջապես հետո, երբ Հայոց ցեղասպանությունից մազապուրծ հազարավոր գաղթականներ հայտնվել էին Հայաստանում՝ աղքատության, սովի, համաճարակի ծանր պայմաններում, և անհրաժեշտ էր տարրական օգնություն ու բարոյական և նյութական աջակցություն ցուցաբերել մեր հայրենակիցներին: Այս ամենին անտարբեր չմնաց հայ մտավորականությունը, և Հովհաննես Թումանյանի գլխավորությամբ 1921 թ. ստեղծվեց Հայաստանի օգնության կոմիտեն: Հայրենիքի կողքին անմիջապես կանգնեց հատկապես Հայկական բարեգործական ընդհանուր միությունը՝ Պողոս Նուբարի գլխավորությամբ: Սակայն ստալինյան ճգնաժամից մեքենան 30-ական թվականներին արգելեց շարունակել օգնությունը Հայաստանին:

1946-1948 թթ. տեղի ունեցավ մեծ հայրենադարձություն, և աշխարհի մոտ տասնհինգ երկրներից հայրենիք վերադարձան շուրջ 100 հազար հայեր¹, ովքեր իրենց գիտելիքները, փորձն ու հմտությունները դրեցին Հայաստանի կառուցման գործում: Քանի որ Հայկական սփյուռքը հսկայածավալ ուժ էր, խորհրդային պետությունը նպատակահարմար գտավ այն օգտագործելու ճամփաներ գտնել: Պատահական չէ, որ 1964 թ. ստեղծվեց Սփյուռքահայության հետ մշակութային կապի կոմիտեն, որի հիմնադիրներ դարձան

¹ Տե՛ս **Ստեփանյան Ա.**, XX դարի հայրենադարձությունը հայոց ինքնության համակարգում (պատ. խմբ.՝ Հ. Տ. Մարության), Երևան, 2010, էջ 82: Զանգվածային հայրենադարձության արդյունքում հայրենիք է ներգաղթել 89.750 մարդ (տե՛ս **Մելիքսեթյան Հ. Ու.**, Հայրենիք-Սփյուռք առնչությունները և հայրենադարձությունը (1920-1980 թթ.), Երևան, 1985, էջ 240):

Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Վազգեն Առաջինը և ժամանակի հայտնի մտավորականներ, գիտության ու մշակույթի գործիչներ: Կոմիտեի ղեկավարները եղել են հասարակության շրջանում մեծ հեղինակություն վայելող այնպիսի անձինք, ինչպիսիք էին պատմաբան Վարդգես Համագասայանը (1964-1985), բանասեր Կարլեն Դավաթյանը (1985-1991) ու անվանի պատմաբան Հրաչիկ Սիմոնյանը (1991-1993):

Սփյուռքահայության հետ մշակութային կապի կոմիտեն առանցքային նշանակություն ունեցավ Սփյուռքը Հայաստանի հետ կապելու, մերձեցնելու, Հայրենիք-Սփյուռք կապերը ընդլայնելու և զարգացնելու գործում: Դրան նպաստում էր նաև այն, որ Կոմիտեի ղեկավարությունն իրավունք ուներ կուսակցության ու պետության որոշ մարմինների հսկողությամբ ազատ կապեր հաստատել սփյուռքահայ կազմակերպությունների հետ՝ հաշվի առնելով նաև քաղաքական գործոնները:

Այդ տարիներին էր, որ Հայրենիք-Սփյուռք հարաբերությունները կազմակերպական ձև ստացան, հայաստանյան և սփյուռքյան մտավորականությունը ոգեշնչված ողջունեց համայն հայության համագործակցության փաստը, իսկ անվանի բանաստեղծուհի Սիլվա Կապուտիկյանը գրեց. «Հայրենիք-Սփյուռք կապերը թևակոխում են մի նոր շրջան, երբ կողմերը պետք է ավելի թափանցեն մեկմեկու կյանքի մեջ ու հասկանան իրար, ընդհանրական համարեն մեկմեկու ցավերն ու ուրախությունները, համատեղ մտածեն դարմանումի ձևերի ու միջոցների մասին...»

Ինչ խոսք, որ Սփյուռքի առաջ ծառայած հարցերի այս ծանրության մեջ էական բեռ ունի կրելու Հայաստանը, որտեղ, բացի Սփյուռքահայության հետ մշակութային կապի կոմիտեից, գործում են ակադեմիայի Պատմության ինստիտուտին կից սփյուռքահայ մասնաճյուղը, ինչպես և պետական համալսարանի վերջերս ստեղծած հայագիտական կենտրոնը:

...Անժխտելի է, որ վերջին տարիներին, առավել ևս Սփյուռքահայության հետ մշակութային կապի կոմիտե ստեղծելուց հետո, հսկայական աշխատանք է կատարվել՝ ամրապնդելու համար հայրենիքի և արտերկրի մերձեցումը: ...Առանց այդ մերձեցման, առանց հայրենիքից ձգվող բյուրավոր նյութական ու աննյութական թելերի, Սփյուռքը մայր երակից կտրված հյուսվածքի կնամանվեր»¹:

1991 թ. Հայաստանի երրորդ Հանրապետության հռչակմամբ որակապես նոր փուլ սկզբնավորվեց Հայրենիք-Սփյուռք հարաբերություններում: Անկախության տարիներին ՀՀ արտաքին գործերի նախարարության կազմում ստեղծվեց գործակալություն, գործադիր քարտուղարություն, ապա պետական կոմիտե: Կառույցներ, որոնք փորձեցին նոր ժամանակաշրջանում

¹ Կապուտիկյան Ս., Իմ ժամանակը, Երևան, 1979, էջ 244-247, 255-256:

ստեղծել գործակցության նոր կառուցակարգեր, սակայն ժամանակը ցույց տվեց, որ դրանք այնքան էլ արդյունավետ չկարողացան գործել:

Հայաստան-Մփյուռք գործակցության զարգացման պետական քաղաքականությանը նոր ազդակ հաղորդվեց ՀՀ երրորդ Նախագահ Սերժ Սարգսյանի կողմից, որը գործակցության զարգացման հիմնախնդիրը ներառեց իր քաղաքական ծրագրում: Մասնավորապես, ՀՀ Նախագահը երդման արարողության ժամանակ (2008 թ. ապրիլի 9) հայտարարեց. «Կառուցելու ենք այն Հայաստանը, որը կմիավորի համայն հայությանը, այնպիսի Հայաստան, որը կլինի բոլոր հայերի հայրենիքը: Կառուցելու ենք այն Հայաստանը, որտեղ կտիրի փոխադարձ հարգանքի, սիրո և հանդուրժողականության մթնոլորտ...»

Ես համագործակցության եզրեր եմ փնտրելու բոլոր քաղաքական ուժերի հետ: Իմ ջանքերն ուղղված են լինելու համազգային նպատակների իրագործմանը, սերունդների միջև կապն առավել ամրապնդելուն, տարբեր սոցիալական խմբերի շահերը համատեղելուն, ազգային փոքրամասնությունների ու հայապահպանության խնդիրներին»¹: Այս դրույթը քայլ առ քայլ արտացոլվեց օրենքներում, որոշումներում, տարբեր ծրագրերում:

Հայաստան-Մփյուռք պետական քաղաքականության արդյունավետ մշակմանն ու կիրառմանը նպաստեցին նաև երկրի Նախագահի տարբեր երկրներ այցելի ընթացքում պարբերական դարձած հանդիպումները Մփյուռքի հայկական համայնքների հետ: Իր բնույթով աննախադեպ իրողություն էր հատկապես ՀՀ Նախագահի 2009 թ. մեկշաբաթյա համահայկական ուղևորությունը սփյուռքահայ համայնքներ², որի նպատակը հայթորքական հարաբերությունների կարգավորման գործընթացի ու նախաստորագրված արձանագրությունների վերաբերյալ Մփյուռքի մեր հայրենակիցների կարծիքներն ու մտտեցումները լսելն էր, առկա մտահոգությունները փարատելը, գործընթացի հաջորդ փուլերում աշխարհասփյուռ հայության ու նրա տարբեր հատվածների անելիքների վերաբերյալ մտքերի փոխանակումը: Նախագահի նախաձեռնությամբ ձևավորվեց Մփյուռքի հետ երկխոսելու նոր մշակույթ:

Պետականորեն ամրագրված սկզբունքները քաղաքական հստակ ձևակերպում են ստացել Հայաստան-Մփյուռք գործակցությանը վերաբերող պետական քաղաքականության մեջ, որում հաշվի են առնվում նախ և առաջ Մփյուռքի մարտահրավերները և հնարավորությունները:

¹ ՀՀ Նախագահ Սերժ Սարգսյանի ելույթը երդմնակալության արարողության ժամանակ, 09.04.2018, <http://www.president.am/hy/statements-and-messages/item/2008/04/09/news-15/>.

² ՀՀ Նախագահ Սերժ Սարգսյանի համահայկական ուղևորությունը սփյուռքահայ գաղթօջախներ, 01.10.2009 - 07.10.2009, <http://www.president.am/hy/foreign-visits/item/2009/10/01/news-69/>.

Եթե փորձենք բնութագրել Հայկական սփյուռքը, ապա պետք է նշենք, որ այն

- պատմական հայրենիքից և Հայաստանից դուրս ապրող հայությունն է՝ մարդիկ, ովքեր ունեն պատմական հիշողություն և գիտակցական կապ հայրենիքի հետ,
- գոյացել է հիմնականում ողբերգության, տեղահանությունների արդյունքում, Հայոց ցեղասպանության հետևանքով, ինչպես նաև անկախությունից հետո Հայաստանից արտագաղթած և նախկին խորհրդային հանրապետություններում բնակվող հայերի համախմբմամբ,
- գորավիզ է հայ ինքնությանը, հայ արմատի, պատմության, անցյալի մասին հավաքական հիշողության պահպանմանը, ունի պատմական հայրենիքի հետ ֆիզիկական, գիտակցական, զգայական կապեր, նրա նկատմամբ նվիրվածություն,
- ձգտում է պահպանել իր լեզուն, մշակույթը, պատմամշակութային ժառանգությունը, հավատքը,
- աշխատանքներ է տանում հայ ընտանիքում հայկական ավանդույթների, սովորույթների, կենցաղավարության պահպանման և զարգացման ուղղությամբ,
- աջակցում է Հայ Եկեղեցու գործունեությանը, եկեղեցաշինությանը, հավատքին նվիրվածության և քույր եկեղեցիների հետ համագործակցության ծրագրերին,
- առանձնանում է հայկական ավանդական կուսակցությունների, համահայկական, մասնագիտական 44 կառույցների դերակատարությամբ, որոնք էական գործունեություն են ծավալում հայապահպանության, հայ ինքնության պահպանման, հայոց իրավունքների վերականգնման ասպարեզներում,
- զարգացման տարբեր մակարդակներ ունեցող երկրներում հաստատված հայկական համայնքների, կառույցների միջև պահպանում է կապեր, ձևավորում հարաբերություններ,
- ստեղծում է հայկական ցանցեր, ընկերակցություններ, եկեղեցիներ, դպրոցներ, մշակութային օջախներ, բարեսիրական, երիտասարդական, կանանց, մարզական կառույցներ, գիտահետազոտական հաստատություններ, որոնց թիվը հասնում է 30 հազարի:

Մփյուռքը համաշխարհային բավականին բարդ և բազմաբնույթ երևույթ է, հավաքական իրողություն, որի առջև բազում համայնքային և համազգային մարտահրավերներ են ծառայել, դրանցից են՝

- համաշխարհայնացման հետ կապված խնդիրներ, տեղաշարժեր, հակամարտություններ, համայնքների փոքրացում, խոշորացում,
- այլ ազգերի լեզուներին, մշակույթներին ձուլման վտանգի զգալի ավելացում,

- ազգային ինքնագիտակցության թուլացում, հեռացում ազգային, համայնքային կյանքից,
- ուժացման գործընթացի արագացում, խառնամուսնությունների թվի աճ,
- հայոց լեզվի վատ իմացություն, լեզվի կորստի սպառնալիք, արևմտահայերենի ուսուցման հետ կապված խնդիրների ավելացում, ուսուցիչների սերնդափոխության դժվարություններ,
- հայկական կրթական հաստատությունների, դպրոցների, հատկապես ամենօրյա դպրոցների թվի պակասում, հայկական դպրոցներում աշակերտների թվաքանակի նվազում,
- նոր ձևավորված համայնքների ինքնակազմակերպման դժվարություններ,
- Սփյուռքի ազգային հաստատությունների գործունեության վերակառուցման դանդաղում,
- ավանդական և նոր սփյուռքների միջև տարաձայնությունների առաջացում,
- համայնքային կյանքում չընդգրկված մեծ թվով հայերի առկայություն (80%-ից ավելին),
- գոյություն ունեցող կարծրատիպերի ոչ արագ հաղթահարում,
- համերաշխության և հանդուրժողականության պակաս, հիմնախնդիրների լուծմանը չմասնակցելու, համայնքային ձեռնարկներից խուսափելու բազում պատճառներ:

Նշված մարտահրավերներից շատերը բնորոշ են նաև այլ սփյուռքների: Սակայն պետք է արձանագրել, որ Հայկական սփյուռքը մեկ դարից ավելի համառ պայքար է մղում իր տեսակի, իր որակների, ինքնության և իր իրավունքների վերականգնման համար:

Բոլոր դժվարություններով հանդերձ՝ Հայկական սփյուռքը դարձել է հուսալի կամուրջ, որը նպաստում է այլ պետությունների հետ Հայաստան պետության երկկողմ հարաբերությունների զարգացմանը, բարեկամության հաստատմանն ու խորացմանը, ինքնության պահպանմանը, ինչպես նաև աջակցում հայրենիքի սոցիալ-տնտեսական խնդիրների լուծմանը:

Հիմք ընդունելով ներկա իրողությունները՝ Հայաստանը, Սփյուռքի կառույցների, կազմակերպությունների հետ գործակցելով, մշակել է և շարունակում է զարգացնել պետական քաղաքականության սկզբունքները և ուղղությունները, որոնցից կարելի է առանձնացնել՝

ա) Հայկական Մփյուռքի սահմանադրական ձևակերպումը

Արժևորելով Մփյուռքի դերն ու նշանակությունը՝ Հայոց պետությունը Հայկական սփյուռքի հետ աշխատանքները դեռևս 2005 թ. Բարձրագրել է սահմանադրական նորմի աստիճանի: 2015 թ. դեկտեմբերի 6-ի հանրաքվեով փոփոխված ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածը՝ վերնագրված «Հայկական սփյուռքի հետ կապերը», ամրագրում է.

«Հայաստանի Հանրապետությունը հայկական սփյուռքի հետ իրականացնում է համակողմանի կապերի զարգացմանը և հայապահպանմանն ուղղված քաղաքականություն, նպաստում է հայրենադարձությանը:

Հայաստանի Հանրապետությունը միջազգային իրավունքի հիման վրա նպաստում է այլ պետություններում հայոց լեզվի, հայկական պատմական և մշակութային արժեքների պահպանմանը, հայ կրթական և մշակութային կյանքի զարգացմանը»¹:

բ) ՀՀ սփյուռքի նախարարության ստեղծումը

Ընդհանուր բարեփոխումների շրջանակներում Հայաստան-Մփյուռք գործակցության զարգացման պետական քաղաքականության մշակման, դրա ամբողջական և արդյունավետ իրականացման, այն շարունակաբար բարելավելու, պետական մարմինների գործունեությունը համակարգելու նպատակով 2008 թ. հոկտեմբերի 1-ից Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կազմում սկսեց գործել Մփյուռքի նախարարությունը², որի կանոնադրությունը հաստատվել է ՀՀ կառավարության որոշմամբ³: Այն ՀՀ Նախագահի ընդհանուր ղեկավարությամբ մշակում և իրականացնում է Հայաստանի և Մփյուռքի միջև կապերի ամրապնդման, հասարակական կառույցների հետ գործակցության զարգացման, հայապահպանության, Մփյուռքի ներուժի բացահայտման, հայրենադարձության ծրագրերի մշակման և նախարարության իրավասությանը վերապահված այլ բնագավառներ-

¹ ՀՀ Սահմանադրություն (փոփոխություններով), Երևան, 2016, էջ 7:

² ՀՀ օրենքը Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կառուցվածքի մասին, 17.06.2008, <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=44544>: Օրենքը վերահաստատվեց 27.09.2016 թ. ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից, երբ ընդունվեց «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կառուցվածքի մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին օրինագիծը:

³ ՀՀ կառավարության թիվ 1049-Ն որոշումը «Հայաստանի Հանրապետության սփյուռքի նախարարության աշխատակազմ» պետական կառավարչական հիմնարկ ստեղծելու, Հայաստանի Հանրապետության սփյուռքի նախարարության կանոնադրությունը և աշխատակազմի կառուցվածքը հաստատելու մասին, 11.09.2008, <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=78354>.

րում Հայաստանի Հանրապետության կառավարության քաղաքականությունը:

Հանրապետության Նախագահը ՀՀ սփյուռքի նախարարությանն առաջադրեց երեք ռազմավարական խնդիր.

- ա) նպաստել հայապահպանությանը Սփյուռքում, մշակել հատուկ ծրագրեր հայ ինքնության պահպանման, Սփյուռքի ուժացման դեմ պայքարին օժանդակելու համար,
- բ) բացահայտել և համախմբել Սփյուռքի ներուժը և օգտագործել Հայաստանի տնտեսության զարգացման համար,
- գ) մշակել ծրագրեր, որոնք կարող են խթանել հայրենադարձությունը:

Ռազմավարական խնդիրներն իրականացնելու համար մշակվեց Հայաստան-Սփյուռք գործակցության զարգացման հայեցակարգը (2009 թ.)¹: Ուղենիշային դարձան ՀՀ Նախագահի՝ «Հայկական սփյուռքի հետ Հայաստանի Հանրապետության կառավարման համակարգում միասնական քաղաքականության իրականացման մասին» հրամանագիրը (2013 թ.)², նշված հայեցակարգը, ինչպես նաև ՀՀ սփյուռքի նախարարության կանոնադրության պահանջները:

ՀՀ սփյուռքի նախարարությունը՝ որպես պետական կառավարման մարմին, Սփյուռքի հետ աշխատելով, ունի առանձնահատկություններ՝ այլ նախարարությունների հետ համեմատած: ՀՀ սփյուռքի նախարարությունը.

- չի դեկավարում Սփյուռքը,
- Սփյուռքի հետ չի աշխատում հրամանների, հրահանգների միջոցով,
- չի կարող պահանջներ առաջադրել Սփյուռքին կամ հանձնարարություններ տալ սփյուռքյան որևէ կառույցի, անհատի,
- չի կարող վերահսկել որևէ գործունեություն:

Հայաստան-Սփյուռք գործակցության քաղաքականությունը գլխավորապես հիմնված է հետևյալ արդյունավետ մոտեցումների վրա.

- գործընկերային հարաբերությունների կառուցում և զարգացում,
- փոխադարձ վստահության և փոխըմբռնման ամրապնդման աշխատանքների կատարում,
- հարցերի քննարկումներ ու լուծումների համատեղ որոնում, ինչն իրականացվում է երկխոսության, փոխադարձ հարգանքի, փոխ-

¹ Հայաստան-Սփյուռք գործակցության զարգացման հայեցակարգ, ՀՀ սփյուռքի նախարարություն, Երևան, 2010: Տե՛ս նաև Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2009 թ. օգոստոսի 20-ի նիստի թիվ 34 որոշման (հավելված)՝ Հայաստան-Սփյուռք գործակցության զարգացման հայեցակարգ, http://www.mindiaspora.am/am/Gov_desicions.

² ՀՀ Նախագահի հրամանագիրը Հայկական սփյուռքի հետ ՀՀ կառավարման համակարգում միասնական քաղաքականության իրականացման մասին, 22.10.2013, <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=86167>.

զիջումների և փոխհամաձայնության ճանապարհով՝ զարգացման նոր հեռանկարների ուղենշմամբ,

- Սփյուռքի նախարարության ծրագրերը Հայաստանում իրականացվում են հիմնականում պետական բյուջեի միջոցների հաշվին:

Հայաստանը հռչակվել է բոլոր հայերի հայրենիքը

Հայաստանը, չնայած իր փոքր տարածքին, պատկանում է 10 միլիոնից ավելի աշխարհասփյուռ հայությանը: Դա նշանակում է, որ յուրաքանչյուր հայ ունի և՛ իրավունքներ, և՛ պարտականություններ իր հայրենիքի նկատմամբ: Բոլորինն են հայրենիքի և՛ ձեռքբերումները, և՛ դժվարությունները: Եվ իզուր չէ ասված, որ հայրենիքը չեն սիրում նրա համար, որ լավն է, հայրենիքը սիրում են նրա համար, որ քոնն է: Հետևաբար հայ ժողովրդի յուրաքանչյուր զավակ պետք է ելնի քենեղիական հարցադրումից. «Ոչ թե ի՞նչ է արել պետությունն ինձ համար, այլ ես ի՞նչ եմ արել և ի՞նչ կարող եմ անել հայրենիքիս համար»:

«Ո՞վ է հայրը»՝ Սփյուռքում հնչող և մտահոգող հարց. ըստ պետության՝ հայ է այն անձը, ով իրեն հայ է զգում՝ անկախ կրոնական, կուսակցական պատկանելությունից, մայրենի իմացությունից:

Կան շատ տեսակետներ, կարծիքներ, մոտեցումներ, թե ով է հայր: Շատ կարևոր են հատկապես մայրենի իմացությունը, քրիստոնեական հավատքը, քաղաքացիությունը, սակայն այսօր պետական քաղաքականությունը ելնում է այն դրույթից, որ եթե մարդն իրեն հայ է զգում՝ անկախ լեզվի իմացությունից, կրոնից, դավանանքից, սոցիալական ծագումից, ապրելու վայրից, ուրեմն նրան պետք է որպես հայ ընդունել: Զգացողությունը, հայ ազգին պատկանելության գիտակցումը պետք է գերակայեն: Հայ ինքնության տարրերի պակաս, բայց հայ լինելու զգացողություն ունեցող մարդիկ քիչ չեն մեր իրականությունում, նրանց պետք է ներգրավել հայկական աշխարհի մեջ, այլ ոչ թե վանել:

Անհրաժեշտ է մշակել ծրագրեր՝ նման ազգակիցների հետ աշխատանքներ կազմակերպելու, հայրենիքի հետ կապերն ամրապնդելու համար: Գործակցության կարևոր սկզբունքը պետք է լինի այլալեզու և այլակրոն հայերի շրջանում ազգային ինքնության արթնացմանը նպաստելը: Բոլոր հնարավոր քայլերը պետք է ձեռնարկել՝ հայրենիքում և Սփյուռքում «հայադարձության» ծրագիրն իրականացնելու համար:

Աջակցություն հայ մարդու ինտեգրմանը այն հասարակությանը, որտեղ ապրում է

Հայաստանը ողջունում, խրախուսում և հորդորում է հայրենիքից դուրս ապրող բոլոր հայերին՝ դառնալ այն երկրի սոցիալական օրինապաշտ և օրինակելի քաղաքացիներ, որտեղ ապրում են, բարձրանալ այդ երկրի

քաղաքական, տնտեսական, մշակութային կյանքի աստիճաններով, մրցունակ և պահանջված լինել տվյալ հասարակության մեջ, դառնալ նաև կենդանի կամուրջ տվյալ երկրի և հայրենիքի միջև: Միաժամանակ, պետությունը հորդորում է բոլոր հայերին՝ շարունակել հայ մնալ, հավատարիմ լինել ինքնությանը, լեզվին, պատմությանը, մշակույթին, կրոնին, արմատին, գենին: Ինտեգրումը տվյալ հասարակությանը երբեք չպետք է արգելք հանդիսանա հայապահպանության համար, իսկ վերջինս էլ, իր հերթին, երբեք չպետք է հանգեցնի մեկուսացման: Այսինքն՝ ինտեգրվելով բնակության երկրում՝ չպետք է ուժանալ, ձուլվել:

Սփյուռքահայր հայրենիքում պետք է շահ ստանա, դրամ վաստակի

Հայաստանի անկախության ողջ ժամանակահատվածում բարեգործական ծրագրերը, Սփյուռքի օգնությունը որոշակիորեն թեթևացրին երկրաշարժի, էներգետիկ ճգնաժամի ծանր հետևանքները, օգնեցին աղքատության կրճատմանը, սփյուռքահայերը դրամական փոխանցումների միջոցով էական աջակցություն ցուցաբերեցին Հայաստանին և Ղարաբաղին: Հանրապետության Նախագահին իր բազմաթիվ ելույթներում սփյուռքահայերին առաջարկել է մասնակցել երկրի զարգացման ծրագրերին, տնտեսության առաջընթացին: Նա նշել է, որ պետք է կոտրել այն կարծրատիպը, թե իբր հայրենիքում պետք է միայն բարեգործությամբ զբաղվել, առաջարկել սփյուռքահայերին՝ ներդրումներ կատարել Հայաստանում և շահ ստանալ, եկամուտ ունենալ¹: Սփյուռքահայի շահը նաև հայաստանցիների շահն է:

Աշխատատեղերի ստեղծումը, ներդրումների ավելացումը կրճատում են

¹ ՀՀ Նախագահ Սերժ Սարգսյանի ելույթը ԱՄՆ-ում ՀՀ դեսպանության, ՄԱԿ-ում ՀՀ մշտական ներկայացուցչության և ամերիկահայ առաջատար կազմակերպությունների կողմից կազմակերպված հանդիսավոր ընդունելությանը, 24.09.2008, <http://www.president.am/hy/statements-and-messages/item/2008/09/24/news-18/>; ՀՀ Նախագահ Սերժ Սարգսյանի խոսքը բրիտանահայ համայնքային և եկեղեցական խորհրդի կողմից կազմակերպված ընդունելության ժամանակ, 28.07.2012, <http://www.president.am/hy/statements-and-messages/item/2012/07/28/London-Serzh-Sargsyan-speech-amenian-community/>; ՀՀ Նախագահ Սերժ Սարգսյանի ելույթը երդմնակալության արարողության ժամանակ, 09.04.2013, <http://www.president.am/hy/statements-and-messages/item/2013/04/09/Statement-by-Serzh-Sargsyan-at-the-Ceremony-of-Inauguration/>; ՀՀ Նախագահ Սերժ Սարգսյանի ելույթն արգենտինահայ համայնքի ներկայացուցիչների հետ հանդիպման ժամանակ, 07.07.2014, http://www.president.am/hy/statements-and-messages/item/2014/07/07/President_Serzh-Sargsyan-meeting-with-Armenian-diaspora-of-Argentina-speech/; ՀՀ Նախագահ Սերժ Սարգսյանի խոսքը Հայաստան-Սփյուռք 5-րդ համաժողովում, 20.09.2014, <http://www.president.am/hy/statements-and-messages/item/2014/09/20/President-Serzh-Sargsyan-Armenia-Diaspora-conference/>; ՀՀ Նախագահ Սերժ Սարգսյանի ելույթը ԱՄՆ Արևելյան ափի հայ համայնքի ներկայացուցիչների հետ հանդիպմանը, 30.03.2016, <http://www.president.am/hy/statements-and-messages/item/2016/03/30/President-Serzh-Sargsyan-meeting-with-Armenian-community-in-USA-speech/>.

գործագուրկների թիվը՝ համապատասխանաբար նվազեցնելով և՛ աղքատությունը, և՛ արտագաղթը: Աշխատանք ունեցող, իր ընտանիքի սոցիալական խնդիրները հոգացող մարդը չի բռնի գաղթի ճամփան: Հայաստանը դիմում է սփյուռքահայերին և հորդորում. «Եկե՛ք Հայաստան, ներդրո՛ւմ արեք, եկամու՛տ ստացեք»: Հատկապես որ Եվրասիական տնտեսական միության հնարավորությունները շուկաների առումով շատ մեծ են, և բիզնեսը Հայաստանում կարող է արդյունավետ ուղիներ հարթել դեպի այլ տարածքներ:

Դեռևս 2008 թ. Ջերմուկում «Բազե» համահայկական երիտասարդական հավաքի ընթացքում Հանրապետության Նախագահը ուղերձ հղեց ՀՀ քաղաքացիներին և բոլոր հայորդիներին՝ նշելով. «Ես դիմում եմ Հայաստանի Հանրապետության բոլոր քաղաքացիներին, դիմում եմ նաև բոլոր նրանց, ովքեր Հայաստանն իրենց հայրենիքն են համարում, բոլոր նրանց, ովքեր դեռ օրորոցից իրենց զավակներին ու թոռներին հպարտորեն բացատրում են, որ իրենք հայ են, որ հեռավոր Արարատի փեշերին հայրենիք ունեն, Հայաստան ունեն:

...Հայաստանը՝ նրա քաղաքացիների և աշխարհասփյուռ հայերի հայրենիքն է: Ավելի քան ակնհայտ այս ճշմարտությունը մեզ մի բան է պարտադրում՝ համատեղ ուժերով ծաղկեցնել հայրենիքը: Խոսքս մասնավորապես ուզում եմ ուղղել մեր գործարարներին և բոլոր մեծահարուստ հայերին: Ավելի ակտիվ ու նախաձեռնող եղեք հայրենիքի շենացման ձեր նախաձեռնություններում...»¹:

Սփյուռքահայերի տնտեսական նախաձեռնություններին զարկ տալու նպատակով ՀՀ կառավարության օժանդակությամբ 2016 թ. նախատեսվեց ստեղծել «Մեկ պատուհանի սկզբունքով» գործող կառույց²: Նորաստեղծ կառույցը խորհրդատվական ծառայություններ է տրամադրում սփյուռքահայերին, առաջարկում բիզնես ծրագրեր, օգնում ներդրումների սահուն իրականացմանը:

Սփյուռքի մեր հայրենակիցները ևս տարբեր նախաձեռնություններով փորձում են սատարել հայրենիքին, լինել նրա կողքին: Այդ առումով ուշագրավ է 2016 թ. հոկտեմբերի 28-ին IDeA հիմնադրամի նախաձեռնությամբ ՀԲԸՄ-ի 110-րդ տարեդարձի առթիվ «Գլոբալ հայերի ապագան այսօր է» վերտառությամբ հրապարակված բաց նամակը, որը ստորագրած տարբեր երկրներում բնակվող անվանի հայերը կոչ են անում օգտվել հայերի միավորման և Հայաստանի ապագան միասնաբար կերտելու համար ընձեռված պատմական հնարավորությունից և մասնակցել վաղվա առավել հզոր

¹ ՀՀ Նախագահ Մերժ Սարգսյանի ուղերձը ՀՀ քաղաքացիներին և բոլոր հայորդիներին, 14.07.2008, <http://www.president.am/hy/statements-and-messages/item/2008/07/14/news-7/>.

² Հավելված ՀՀ կառավարության 2016 թ. հոկտեմբերի 18-ի թիվ 1060-Ս որոշման, Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ծրագիր, Երևան, 2016, հոկտեմբեր, էջ 18, www.parliament.am/draft_docs5/K-1103.pdf.

Հայաստանի կերտմանը: Կոչում մասնավորապես ասվում է. «Անհատական ջանքերից բացի, մենք ցանկանում ենք բոլոր հայորդիների և հայկական կազմակերպությունների միջև համագործակցության և համախմբման աննախադեպ ոգի ստեղծել: Կոչ ենք անում հայերին ազգի սոցիալական, տնտեսական, մշակութային և տեխնոլոգիական ուժը վերականգնելու ուղղությամբ երկարաժամկետ ներդրումներ իրականացնել՝ առանցքում ունենալով Հայաստանը: Միննույն ժամանակ, մենք Հայաստանի կառավարությանը զարգացման նոր, համատեղ ջանքերի վրա հիմնված ռազմավարություններ ներդնելու միջոցով այս ուղերձին արձագանքելու կոչ ենք անում:

Միասին մենք «Գլոբալ հայերն» ենք: Եկել է ժամանակը, որ գլոբալ հայերը հանդես գան համարձակ նախաձեռնությամբ ...»¹:

Միյուոքի հետ գործակցության իրականացում ըստ տարածաշրջանների

Հայաստան-Միյուոք գործակցության քաղաքական հիմքերից է տարածաշրջանային ռազմավարական ծրագրերի մշակումը՝ հաշվի առնելով դրանց առանձնահատկությունները: Միյուոքը բազմաշերտ է, բազմադեմ, բազմալեզու, բազմակարծիք և բազմակարիք: Հնարավոր չէ այն դիտարկել որպես մի ամբողջություն և աշխատանքները կազմակերպել՝ առանց հաշվի առնելու տարածաշրջանային յուրահատկությունները: Մոլորակի տարբեր մասերում ապրելով՝ սիյուոքահայերը, պայմանավորված տվյալ տարածքի զարգացման մակարդակով, քաղաքական և տնտեսական իրավիճակներով, ժողովրդավարության աստիճանով, սովորության ին տարբերություններով, հայրենիքի հետ ունեցած կապերի մակարդակով, ուժացման աստիճանով, ունեն միմյանցից էականորեն տարբերվող խնդիրներ ու մոտեցումներ, հետևաբար մենք գործ ունենք ոչ թե Միյուոքի, այլ սիյուոքների հետ, և այս առումով օգտագործելի է «հայկական համայնք» եզրույթը: Համայնքները և՛ նման են միմյանց, և՛ խիստ տարբեր են իրարից: Այս ամենը հաշվի առնելով՝ պետականորեն մշակվում և իրականացվում են ծրագրեր ըստ տարածաշրջանների («Կրթամշակութային աջակցություն Ամերիկայի և Ավստրալիայի հայ համայնքներին», «Եվրասիական տնտեսական միության երկրների հայ համայնքների կրթամշակութային զարգացմանն աջակցության ծրագիր», «Աջակցություն Մերձավոր Միյուոքին» և այլն)²:

¹ «Գլոբալ հայերի ապագան այսօր է», 28.10.2016, http://www.hhpress.am/index.php?sub=hodv&hodv=20161028_19&flag=am: «Գլոբալ հայերի ապագան այսօր է» բաց նամակը ստորագրել են 23 ականավոր հայեր, ներառյալ Նուբար Աֆեյանը, Ռուբեն Վարդանյանը, Աբել Ադանբեկյանը, Շառլ Ազնավուրը, Լորդ Արա Դարզին, Էդվարդ Ջերեջյանը, Վարդան Գրեգորյանը, Արթուր Ջանիբեկյանը, Մամվել Կարապետյանը, Սեմ Սիմոնյանը և այլք:

² ՀՀ օրենքը Հայաստանի Հանրապետության 2016 թ. պետական բյուջեի մասին, 09.12.2015, <http://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=102555> (Ցանկ «Հայաստանի Հանրա-

Երկքաղաքացիության ինստիտուտի ներդրում, ՀՀ օրենսդրության կատարելագործում

Միջուրքահայերի պահանջով և առաջարկությամբ՝ 2005 թ. նոյեմբերի 27-ի հանրաքվեով ընդունված սահմանադրական փոփոխությունների արդյունքում ՀՀ Սահմանադրությունից հանվեց երկքաղաքացիության արգելքը, և կատարվեցին համապատասխան օրենսդրական փոփոխություններ «ՀՀ քաղաքացիության մասին» օրենքում¹: Բազմաթիվ հայեր հնարավորություն ունեցան իրականացնել իրենց ցանկությունը՝ լինել նաև ՀՀ քաղաքացի: 2008-2016 թթ. ՀՀ քաղաքացիություն է ձեռք բերել 97.974 մարդ² (տե՛ս Հավելված 16): Եթե 2008 թ. ՀՀ քաղաքացիություն է ձեռք բերել 1554 մարդ, ապա 2013 թ.՝ 21.142 մարդ:

Նման խոշոր Միջուրք ունեցող պետությունը պարտավոր է պայմաններ ստեղծել, որպեսզի ցանկություն ունեցողներն անարգել դառնան Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացի, իրավական կապ ունենան պետության հետ: Սակայն կան երկրներ, որոնց քաղաքացիները չեն շտապում ՀՀ քաղաքացի դառնալ, որովհետև դրանցում կան արգելքներ երկքաղաքացիության վերաբերյալ (Վրաստան, Ռուսաստանի Դաշնություն, Գերմանիա, Իրան): Միաժամանակ նկատվում են նաև մեր կառույցների անտարբեր վերաբերմունքը և հստակ քաղաքականության բացակայությունը: Ժամանակն է վերանայել մոտեցումները և հայ լինելու ևս մեկ կարևոր ապացույց դարձնել հայկական անձնագիրը:

Պետական քաղաքականության էական բաղադրիչներ են Հայաստան-Միջուրք գործակցության առանձին խնդիրների օրենսդրական կարգավորումը, համապատասխան ընթացակարգերի, կառուցակարգերի ներդնումը, կիրառումը, դրանց կատարելագործումը:

«Օտարերկրացիների մասին»³, «Բնակչության պետական ռեգիստրի մասին»⁴, «Սահմանված կարգի խախտմամբ պարտադիր զինվորական

պետության 2016 թ. պետական բյուջեի մասին» ՀՀ օրենքով նախատեսված այն ծրագրերի, որոնց գծով հատկացումների գլխավոր կարգադրիչ հանդիսացող համապատասխան պետական կառավարման մարմինների կողմից այդ հատկացումների գումարները տնտեսվարող սուբյեկտներին տրամադրվելու են դրամաշնորհների տեսքով՝ առանց մրցույթի, հավելված թիվ 1, աղյուսակ թիվ 16, http://www.arlis.am/Annexes/4/PT87.1_2015page967-992.pdf).

¹ ՀՀ օրենքը Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիության մասին, 06.11.1995, <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1731#2>:

² ՀՀ քաղաքացիություն ձեռք բերած օտարերկրյա քաղաքացիների մասին վիճակագրությունը ներկայացվել է ՀՀ ոստիկանության անձնագրային և վիզաների վարչության կողմից ՀՀ սփյուռքի նախարարությանը տրամադրված տվյալների հիման վրա:

³ Հայաստանի Հանրապետության օրենքը օտարերկրացիների մասին, 25.12.2006, <http://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=73272>.

⁴ Հայաստանի Հանրապետության օրենքը բնակչության պետական ռեգիստրի մասին, 24.09.2002, <http://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=75963>.

ծառայություն չանցած քաղաքացիների մասին»¹ և ՀՀ այլ օրենքների ընդունմամբ սփյուռքահայերի իրավունքներն ընդլայնվել, իսկ ընթացակարգերը պարզեցվել են: Հայաստանում ապաստանած սիրիահայերի համար ամբողջությամբ պարզեցվել և մատչելի են դարձել տարբեր ընթացակարգեր՝ ՀՀ կառավարության որոշումներով, օրենսդրական ու ենթաօրենսդրական բազմաթիվ այլ ակտերով:

«Ճանաչել, վստահել և գործակցել» բանաձևի կիրառումը

Մեր խնդիրն է Սփյուռքի հետ աշխատանքները կազմակերպել «Ճանաչել, վստահել և գործակցել» սկզբունքով: 21-րդ դարում աշխարհասփյուռ հայության առջև ծառայած մարտահրավերները պահանջում են նոր որակ, ձև և բովանդակություն հաղորդել Սփյուռքի հետ տարվող աշխատանքներին՝ հենվելով մարդկային, մշակութային և սոցիալական կապիտալի, մրցունակության կրթականների վրա:

Պետական քաղաքականության կարևոր սկզբունքն է Սփյուռքի հետ աշխատանքների ճիշտ կազմակերպումը: Սփյուռքի հետ պահանջների լեզվով խոսելն անընդունելի է, և անցնող տարիներին հրամաններ, հանձնարարություններ և նման այլ գործիքակազմ չի կիրառվել: Ցանկացած սփյուռքահայ, կառույց կամ կազմակերպություն կարող է չհամագործակցել, չաշխատել պետական կառույցների հետ, եթե Հայաստանից ղեկավարելու կամ կառավարելու միտում զգա, հատկապես որ նա իր աշխատանքն անում է կամավորության սկզբունքով, հայրենասիրությունից դրդված, իր հանգիստը, ազատ ժամանակը, նյութական միջոցները ներդնում է հանուն հայության և Հայաստանի:

Տարիների աշխատանքային փորձը ցույց է տալիս, որ հարաբերությունները կառուցելիս լավագույն արդյունք կարելի է գրանցել, եթե երկու կողմերը միմյանց լավ են ճանաչում: Շփումները, երկխոսությունը, բանավեճերը, փոխադարձ այցելությունները ընդլայնում են ճանաչողության սահմանները, թույլ են տալիս հաղթահարել շատ բարդություններ՝ հոգեբանական, սոցիալական, մշակութային և այլն:

Ճանաչումը մեծ դրական լիցք ունի, քանի որ լավ ճանաչելը, միմյանց մասին տեղեկացված լինելը հանգեցնում է վստահության ավելացմանը: Վստահությունն է այն բանալին, այն կարևոր միջոցը, որը ստեղծում է գործակցության հնարավորություն: Միայն գործակցությամբ է հնարավոր հարստացնել Հայաստանն ու Սփյուռքը, գորացնել միմյանց:

Հետևաբար բանաձևը, որով պետական քաղաքականությունն առաջնորդվում է Սփյուռքի հետ հարաբերություններ կառուցելիս՝ հետևյալն է՝

¹ Հայաստանի Հանրապետության օրենքը սահմանված կարգի խախտմամբ պարտադիր զինվորական ծառայություն չանցած քաղաքացիների մասին», 17.12.2003, <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=80145>.

«Ճանաչել, վստահել, գործակցել հավասար գործընկերային պայմաններում»¹: Այս սկզբունքներն ընկած են Հայաստան-Սփյուռք գործակցության զարգացման պետական քաղաքականության հիմքում:

Այսօր Հայաստան-Սփյուռք հարաբերությունները թևակոխել են որակապետ նոր փուլ: Այդ գործակցությունը չի կարող զարգանալ, եթե չլինեն փոխըմբռնում, գործունեության թափանցիկություն, փոխադարձ վստահություն, երկխոսություն, խտրականության բացառում, մարդասիրություն, ազգասիրություն, հայրենասիրություն և այլն: Հարկ է արձանագրել, որ նախկինում առկա կարծրատիպային առնչությունները հետևողականորեն իրենց տեղը զիջում են հավասար գործընկերային հարաբերություններին:

Երիտասարդների հայեցի դաստիարակություն, ուժացման դեմ պայքար

Սփյուռքն իր գոյության առաջին օրերից նվիրվել է հայապահպանության, նոր սերնդի ազգային նկարագրի ձևավորման, ինքնության, մայրենի լեզվի, հայկական ավանդույթների, սովորույթների, մշակույթի, հավատքի, հոգևոր արժեքների պահպանման և փոխանցման շարունակականության ապահովման աշխատանքներին:

Համաշխարհայնացման, ազատականացման, տարբեր մշակույթների ու քաղաքակրթությունների փոխներթափանցման պայմաններում հայ ինքնության կերտումը, ազգային ինքնագիտակցության ապահովումն ու խորացումը ենթադրում են ջանքերի ամենօրյա լարում, նպատակամղում, որը պետք է արմատավորել հենց երիտասարդության մեջ:

Սփյուռքի կրթական, մշակութային, հասարակական-քաղաքական, բարեգործական, կրոնական, կանանց, երիտասարդական, լրատվական, մարզական և այլ կազմակերպությունների գործունեության մշտական օրակարգում գտնվող այս խնդիրների լուծմանն ուղղված ջանքերին իր գորակցությունն է բերում Հայաստանի Հանրապետությունը՝ պետականության գործիքների ողջ զինանոցով:

Այդ ջանքերի կիզակետում հայ երիտասարդությունն է՝ ազգային ինքնության շարունակականության ապահովման հիմնական երաշխավորը: Պետական գրեթե բոլոր ծրագրերը նպատակաուղղված են հայ երիտասարդությանը հայրենիքի հետ կապելուն, հայրենաճանաչությանը, ազգային արժեքների նկատմամբ սեր և պատասխանատվություն սերմանելուն, մայրենի լեզվի իմացությանը: Դեռևս 2007 թ. հանդես գալով Համաշխարհային հայկական կոնգրեսի կողմից կազմակերպված «21-րդ դարի մարտահրավերները և հայ երիտասարդությունը» համահայկական երիտասարդական միջազգային

¹ **Հակոբյան Հ.**, Հայաստան-Սփյուռք գործակցության պետական քաղաքականության հիմնախնդիրները // Սփյուռքի կազմակերպությունների ղեկավարների և ներկայացուցիչների համահայկական համաժողով. համաժողովի նյութեր, էջ 55:

խորհրդաժողովում՝ մեր կողմից արվեց հետևյալ կոչ-հորդորը. «Հայաստանից դուրս ապրող երիտասարդների համար միակ հանգստյան վայրը պետք է լինի մեր ընդհանուր հայրենիքը՝ Հայաստանի Հանրապետությունը: Կարելի է տարին մեկ անգամ հնարավորություն գտնել թե՛ միայնակ, թե՛ ընտանիքով, թե՛ ընկերներով հանգստանալ հայրենի հողի վրա, ուժ առնել, լեզուն կատարելագործել, հասկանալ այս հողի վրա ապրող մարդկանց հոգեբանությունը, ծանոթանալ հայրենակիցների հետ, մշակութային արժեքներին, զբաղվել սպորտով: ... Երիտասարդությունը ոչ միայն կարող է փայլուն հանգստանալ, այլև ճանաչելի դարձնել հային ու Հայաստանն ամբողջ աշխարհին:

... Այսուհետ Ձեր հանգստի կազմակերպման այնպիսի ձևեր պետք է ընտրեք, որոնք առնչվեն հայրենիքի հետ, հայապահպանության հետ: Ձեր յուրաքանչյուր օրը պետք է շնչի, ապրի հայությամբ»¹:

Մեր գործունեության շահառուն այսուհետ ևս պետք է լինի երիտասարդությունը, իսկ նպատակը՝ մրցունակ հայ երիտասարդության հայեցի դաստիարակությունը: Կարևոր է երիտասարդության հետ աշխատանքները, սփյուռքյան կառույցների հետ միասին, դարձնել գերխնդիր և մշակել արդյունավետ ու նպատակաուղղված ծրագրեր այս ուղղությամբ: Այդ առումով զգալի փորձ արդեն առկա է, իրականացվում են «Բմ Հայաստան» համահայկական փառատոնը, Համահայկական խաղերը², «Արի տուն», «Բազե»³ և այլ ծրագրերը:

«Մեր բոլորիս պարտքն է միավորել մեր ուժերը հանուն ապագայի: Եվ, հատկապես, մեր երիտասարդ սերունդներին պետք է ներգրավենք մեր ապագայի կերտման գործում: Նրանք երիտասարդ են, համարձակ, ավյունով լի, եթե մենք նրանց ճիշտ գաղափարներով սնենք, ճշմարիտ արժեքներով դաստիարակենք, ազատության ու ժողովրդավարության բերկրանքը հրամցենք, ձերբազատենք նախապաշարումներից՝ մեր հասարակությունները կունենան լավ ապագա»⁴:

¹ **Հակոբյան Հ.** (ՀՀ ԱԺ մշտական հանձնաժողովի նախագահ), XXI դարի մարտահրավերները գլոբալացվող աշխարհում: Հայ երիտասարդությունը և նոր հարյուրամյակի մարտահրավերները, էջ 23-24:

² <http://panarmeniangames.am/>.

³ <http://heh.am/>: «Բազե» համահայկական երիտասարդական հավաքը կազմակերպվել է 2001 թվականից սկսած՝ ՀՀ Կառավարության որոշմամբ: Հավաքին մասնակցել է ավելի քան 8 հազար երիտասարդ՝ ՀՀ-ից, ԼՂՀ-ից, Ջավախքից և Սփյուռքից: Հավաքի արդյունքում հիմնադրվել է «Համահայկական միջազգային երիտասարդական կենտրոնը», որը 2010 թ. ՀՀ Նախագահի որոշումով վերանվանվել է «Համահայկական երիտասարդական հիմնադրամ» և շարունակել նրա ծրագրերը՝ ավելի ընդլայնելով գործառնությունների շրջանակներն ու գործունեության աշխարհագրությունը: Այդ հիմնադրամի կազմում գործում է «Բազե» ակումբը, որի նպատակն է երիտասարդների ներուժը ուղղորդել երիտասարդության հիմնախնդիրների լուծմանը, նպաստել նրանց մասնագիտական աճին, կազմակերպել երիտասարդների ակտիվ հանգիստը:

⁴ ՀՀ Նախագահ Սերժ Սարգսյանի խոսքը Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովում, 02.10.2013, <http://www.president.am/hy/statements-and-messages/item/2013/10/02/President-Serzh-Sargsyan-participated-at-the-session-of-the-PACE-speech/>.

Հայերենի պահպանումն ու տարածումը

Աշխարհում հայերենի կրողը, պահպանողը, զարգացնողը միայն հայ ազգն է, Հայոց պետությունը: Հետևաբար, մեր լեզվի վիճակի համար մենք ենք պատասխանատու: Հայոց լեզուն անմասն չի մնացել ազգի ճակատագրի վայրիվերումներից: Եվ թեև ցեղասպանությամբ իր բնօրրանից արմատախիլ արվեց նաև հայերենը, կորստի մատնվեցին շատ բարբառներ, մեծ հարված հասցվեց լեզվամտածողությանն ու լեզվի միասնությանը, սակայն հայերենը շարունակեց հազարամյակների իր ճամփան, և այսօր պետք է օգտագործենք բոլոր հնարավորությունները՝ Մայրենին հարստացնելու և սերունդներին անաղարտ փոխանցելու համար:

Արդեն նշել ենք, որ այսօր արևմտահայերենը ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի կողմից ստացել է «հաստատապես վտանգված» լեզվի կարգավիճակ, աճում է այն հայերի թիվը, որոնց համար հայերենը այլևս որպես մայրենի լեզու չի ընկալվում:

«Լեզուն ազգային ինքնության հաստատման և ինքնապահպանման հիմնական, անմրցակից և անփոխարինելի գործոնն է հատկապես փոքր ազգերի կյանքում»¹, ուստի համալիր ծրագիր է անհրաժեշտ մայրենի լեզվի պահպանման, լեզվամտածողության զարգացման, ազգային կրթական հաստատությունների ընդլայնման, մեկօրյա դպրոցների ցանցի ավելացման, հայագիտական կենտրոնների, ամբիոնների հզորացման, դասագրքերի և մասնագետների պատրաստման ուղղությամբ: Պետության կողմից ձեռնարկվում են միջոցներ՝ մասնագետների պատրաստման և վերապատրաստման, դասագրքերը Հայաստանում տպագրելու և Սփյուռքի համայնքներ առաքելու, արագացված դասընթացներ կազմակերպելու, մեկօրյա դպրոցների ստեղծմանն աջակցելու ուղղությամբ:

Լեզվի պահպանման համար զորաշարժի պետք է ենթարկել ամբողջ Սփյուռքը, բոլոր կառույցներն ու կազմակերպությունները, Հայ Եկեղեցին և հատկապես հայ ընտանիքը:

Աջակցություն նոր ձևավորվող համայնքների ինքնակազմակերպմանը

Նոր ձևավորված հայկական համայնքները չափազանց խոցելի են: Համայնքային կառույցները շատ քիչ են, մեծ թիվ են կազմում համայնքային կյանքում չընդգրկված անձինք: Շատ երկրներում համայնքների հին ու նոր հատվածների միջև նկատվում են հակասություններ: Իհարկե, արդեն կայացած համայնքները նախաձեռնում են նոր կառույցների ստեղծում, կապեր հաստատում նախարարության հետ:

¹ **Հակոբյան Հ.**, Հայրենիք-Սփյուռք հարաբերությունները և հայագիտության հիմնախնդիրները // Հայագիտական միջազգային երկրորդ համաժողով. «Հայագիտությունը և արդի ժամանակաշրջանի մարտահրավերները», լիազումար նիստի զեկուցումներ, էջ 79:

Հայաստան-Մփյուռք գործակցության առանցքային խնդիրներից է համայնքների ինքնակազմակերպմանը, եկեղեցու, դպրոցի կառուցմանը, համայնքային ինքնակառավարման մարմինների ձևավորմանը և Հայաստանի հետ կապերի ամրապնդմանն ու զարգացմանը օժանդակելը: Այդ նպատակով ՀՀ սփյուռքի նախարարությունը յուրաքանչյուր ամառ Հայաստանում կազմակերպում է համայնքային գործի կազմակերպիչների ուսուցում, նրանց տրամադրում համայնքի կազմակերպիչների և ղեկավարների համար մշակված մեթոդական ձեռնարկներ, կազմակերպվում են հավաք-հանդիպումներ (նաև՝ Երևանում) փորձի փոխանակման նպատակով: Նախարարությունը մշակել է նաև համապատասխան մեթոդական ցուցումներ համայնքի ղեկավարների գործունեությանը օգնելու համար¹:

Հայ ներուժի համախմբումը և դրա օգտագործումը Հայաստանի զարգացման համար

Վերջին տարիներին ՀՀ սփյուռքի նախարարության կողմից կազմակերպված մասնագիտական համաժողովները սկիզբ են դրել այն մեծ գործին, որը կոչվում է Մփյուռքի կազմակերպում նաև ըստ մասնագիտությունների: Այսօր արդյունավետ գործում են իրավաբանների, ճարտարապետների, գրողների, լրագրողների, բժիշկների, բիզնեսմենների, ոսկերիչների, գիտնականների (ըստ տարբեր ուղղությունների) մասնագիտական ընկերակցությունները:

Մփյուռքի ներուժի համախմբումը պետական գործունեության կիզակետում է: Միայն Հայաստանի և Մփյուռքի գիտական, կրթական, մշակութային, ինժեներական, բիզնես ներուժի հնարավորությունների ներգրավմամբ և մեկտեղմամբ է հնարավոր երկիրը տանել դեպի առաջընթաց և զարգացում, ուստի հարկավոր է ստեղծել համահայկական ցանցեր, մասնագիտական հանձնախմբեր, ամրապնդել կապերը հայաստանյան մասնագետների հետ, միասնական ծրագրեր մշակել ու ներդնել և բոլոր հնարավորություններն օգտագործել Հայաստանի հզորացման համար:

Հայրենադարձությանը նպաստող ծրագրերի մշակում և հայրենադարձության խթանում

Հայաստանը եղել և մնում է համայն հայության հայրենիքը և գլխավոր հանգրվանը:

Հայաստանի ուժեղացումը պայմանավորված է նաև նրա ժողովրդագրական իրավիճակի փոփոխությամբ, հայրենադարձների թվի ավելաց-

¹ Առաջարկություններ համայնքային կառույցների գործունեությունը կազմակերպելու համար, մեթոդական ձեռնարկ (ա. տ. և ա. թ.), <http://www.mindiaspora.am/res/Hratarakumner/2013/uxecujc-by%20Vahe.pdf>.

մամբ, հայրենիքի շենացման գործում առավել շատ հայերի ներգրավմամբ: Իրականացվող բոլոր ծրագրերը՝ տնտեսական զարգացումից մինչև զբոսաշրջության ընդլայնում, պետք է նպաստեն հայրենադարձությանը:

ՀՀ կառավարությունը հաստատել է «Հայրենադարձության գործընթացի կազմակերպման հայեցակարգը»¹, որում սահմանվող դրույթները վերաբերում են այն հայերին, որոնք ցանկություն կհայտնեն բնակություն հաստատել Հայաստանի Հանրապետությունում: Միյուրեքի նախարարությունը մշակել է նաև «Հայրենադարձության մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծ² և իրականացվող բոլոր ծրագրերով ձգտում է նպաստել հայրենադարձությանը: Հայրենադարձությունը հայրենիքի հետ օտարաբնակ հայի կենսական և հոգևոր կապի դրսևորումն է, որը ներկա փուլում չի ընկալվում միայն իբրև հայրենիքում մշտապես բնակության հաստատում: Հայրենադարձության դրսևորումներ են նաև Հայաստանում գործունեություն ծավալելը, կարճաժամկետ աշխատանքներ կատարելը, բիզնես ծրագրեր իրականացնելը, բնակարան գնելը, տարեկան մի քանի անգամ Հայաստան ժամանելը, նաև տևական ժամանակով հայրենիքում ապրելը: Այսօր նման հայրենադարձ հայրենակիցներ շատ ունենք, և պետք է ջանալ, որ հայրենիքում իր անկյունն ու գործը ունենալու գաղափարը դառնա Միյուրեքի գործարար շրջանակներում ամենատարածվածներից մեկը: Պետք է առաջնորդվել Հանրապետության Նախագահ պարոն Մերժ Սարգսյանի այն ուղերձով, որ հյուրանոցը հյուրի համար է, իսկ հայը Հայաստանում պետք է ապրի իր տանը և ոչ թե հյուրանոցում:

Համահայկական առաջնահերթությունների ձևակերպում

Հայերը Հայաստանում, թե Միյուրեքում ունեն ընդհանրական նպատակներ, որոնք լուծելու համար է, որ պետք է համախմբվել, հստակեցնել համահայկական օրակարգը, համազգային առաջնահերթությունները, եղած բազում հիմնախնդիրներից ընտրել առավել կարևորները:

ՀՀ անկախության տարիներին համատեղ ուժերով, միմյանց օգնելով, պետություն է կառուցվել, ՀՀ-ն միջազգային իրավունքի սուբյեկտ է դարձել, Արցախում ժողովուրդն իր անկախ պետականությունն է կերտում: Հայաստանն անդամակցում է տասնյակ միջազգային կազմակերպությունների, որպես զարգացման ուղի է ընտրել ժողովրդավարությունը, սահմանադրորեն մարդուն ճանաչել է որպես բարձրագույն արժեք, ձևավորում է քաղաքա-

¹ Քաղվածք Հայաստանի Հանրապետության կառավարության նիստի արձանագրությունից (9 դեկտեմբերի 2010 թ., թիվ 48), Հայեցակարգ հայրենադարձության գործընթացի կազմակերպման, www.mindiaspora.am/res/3.../0.../HayecakargHayren.Nor.doc.

² Հայաստանի Հանրապետության օրենքը հայրենադարձության մասին, նախագիծ, <http://www.mindiaspora.am/am/Projects>.

ցիական հասարակություն: Փորձ է արվել այս գործընթացներում որքան հնարավոր է նպատակային և արդյունավետ օգտագործել սփյուռքահայության ուժերը: Սփյուռքն այսօր առավել մոտեցել է հայրենիքին, դարձել նրա առօրյայի մասը և փորձում է տարբեր ձևերով՝ նյութապես, բարոյապես սատարել Հայաստանին: Սակայն ԼՂՀ հիմնախնդիրը, շրջափակումը, արդարության, հանդուրժողականության պակասը, կոռուպցիայի հաղթահարման դանդաղ ընթացքը, կառավարման համակարգի անկատարությունը, մարզերի անհամաչափ տնտեսական զարգացումները էական խոչընդոտներ են Հայաստանի զարգացման համար:

Բ. Համահայկական առաջնահերթություններ, համազգային օրակարգ

Անկախության 25 տարիներին ավելի են բյուրեղացել համահայկական նպատակներն ու համազգային առաջնահերթությունները, որոնք ձևակերպման, հստակ բնորոշման կարիք ունեն: Հայաստան-Սփյուռք 4-րդ (2011 թ., սեպտեմբեր)¹ և 5-րդ (2014 թ., սեպտեմբեր)² համաժողովների ընթացքում (որոնց մասնակցում էին 1000-ից ավելի հայկական կառույցների ներկայացուցիչներ, բոլոր համահայկական կազմակերպությունների ղեկավարները, ինչպես նաև Հայաստանի և ԼՂՀ նախագահները, վարչապետները, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսը, Հայ Կաթողիկե Պատրիարքը, Հայ Ավետարանական Եկեղեցու հովվապետը) մասնակիցները, ելնելով ժամանակի իրողություններից, միաձայն սահմանել են համահայկական առաջնահերթությունները, որոնք համազգային օրակարգի քննարկման նյութեր են, և հայ ժողովուրդն ու հայկական պետությունները գործակցաբար և ներդաշնակորեն պետք է իրականացնեն:

Հգոր և ապահով Հայաստանի կառուցումը

Մեր հայրենիքի առջև այսօր ծառացած են բազում ներքին, տարածաշրջանային և համաշխարհային մարտահրավերներ: Ակնհայտ է, որ դրանց հաղթահարման համար միասնաբար պետք է համախմբենք համայն հայության մտավոր, նյութական և կազմակերպական կարողություններն ու հնարավորությունները:

Հայաստանում արտագաղթի և աղքատության կրճատման կարևոր միջոցներ են ներդրումների ծավալների ավելացումը, գործարար միջավայրի

¹ Սփյուռքի կազմակերպությունների ղեկավարների և ներկայացուցիչների համահայկական համաժողով, 05.10.2011, <http://www.mindiaspora.am/am/Conferences/1652>: Սփյուռքի կազմակերպությունների ղեկավարների և ներկայացուցիչների համահայկական համաժողով. համաժողովի նյութեր, Երևան, 2011:

² Հայաստան-Սփյուռք 5-րդ համաժողով, 19.09.2014, <http://www.mindiaspora.am/am/Conferences/3418>.

բարելավումը, աշխատատեղերի ստեղծումը, գյուղատնտեսության, զբոսաշրջության, առևտրի, սպասարկման, տեղեկատվական տեխնոլոգիաների, սննդարդյունաբերության, հանքարդյունաբերության և այլ ոլորտներում ավելի մեծ թվով սփյուռքահայերի ներգրավումը և նրանց համար շահավետ գործունեության պայմանների ապահովումը: Բհարկե, Հայաստանի տնտեսական զարգացման ծրագիրը 2017-2022 թթ. կհաստատվի ՀՀ Ազգային ժողովում, որի մշակմանը, առաջնահերթությունների ճշգրտմանը պետք է ձեռնամուխ լինել այսօրվանից: Այդ անչափ կարևոր փաստաթղթի մշակման աշխատանքներում ճիշտ կլինի ներգրավել Մփյուռքի հայտնի մասնագետների, տնտեսագետների, խոշոր ընկերությունների ղեկավարների: Ճշմարտության դեմ չմեղանչելու համար նշենք, որ մի խումբ հայրենասեր անձինք մշակեցին 2020 ծրագիրը, սակայն այն չդարձավ Հայաստանում իրականացվող տնտեսական քաղաքականության հիմք: ՀՀ տնտեսական օրենսդրությունն ընդունելիս դեռևս չի կիրառվում Մփյուռքի փորձագիտական հնարավորություններից օգտվելու պրակտիկան, որը կարող էր մեծապես օգնել միջազգային չափանիշներին համապատասխան օրենսդրության մշակմանը՝ այդպիսով հայաստանյան տնտեսությունը առավել գրավիչ դարձնելով սփյուռքահայ ներդրողների համար: Մփյուռքի տնտեսագիտական մտքի օգտագործումը կարող է առաջնիչ ուժ դառնալ՝ Հայաստանում տնտեսական խնդիրների լուծման համար: Հետևաբար, սփյուռքյան կառույցները կարող են խնդիր դնել՝

- ամբողջովին հաշվառել հայկական ներուժը և այն ներգրավել հայրենիքի տնտեսության զարգացման ծրագրերում,
- խրախուսել, որ հայերն իրենց բանկային հաշիվները բացեն, տներ ունենան Հայաստանում,
- սկսել Մայր Հայրենիք այցելությունները իմաստավորելու և խրախուսելու հետևողական շարժում, նպաստել, որպեսզի օտարաբնակ հայերը, հատկապես երիտասարդները, առնվազն 2-3 տարին մեկ անգամ իրենց հանգիստն անցկացնեն Հայաստանում: «Այցելություն քրիստոնեական առաջին պետություն» կարգախոսով սկսել շարժում օտարների շրջանում՝ մեծացնելով հետաքրքրությունը Հայաստանի, նրա պատմության նկատմամբ և զարկ տալ զբոսաշրջությանը:

Հարկ է, որ համահայկական և համայնքային կազմակերպությունները վերանայեն իրենց ծրագրերն ու գործունեության ուղղությունները, շարունակեն ոչ միայն պատշաճ ձևով ներկայացնել Հայաստանը տվյալ երկրում՝ մշտապես ամրապնդելով նրա վարկն ու հեղինակությունը, պայքարեն հայապահպանության և Հայ դատի համար, այլև ակտիվացնեն Հայաստանի շուրջ հայության համախմբման աշխատանքները. հայկական ամեն մի կառույց կարող է հայրենիք բերել առնվազն մեկ ներդրումային ծրագիր: Միայն ներդրումների անընդհատ աճով, աշխատուժի ճիշտ օգտագործմամբ, շարունակաբար տնտեսապես հզորանալով է հնարավոր կառուցել ազատ և ապահով Հայաստան:

Արցախի անկախության և անվտանգության ապահովումը

Ակնհայտ է, որ հայ հանրությունը լիովին գիտակցում է իր պատասխանատվությունը Արցախի ժողովրդի ճակատագրի համար: Հայաստանում և Սփյուռքում հպարտանալով արցախցիների, մեր բանակի խիզախությամբ և տոկունությամբ՝ մեր բոլոր ջանքերը պետք է համախմբենք՝ նպաստելու Ղարաբաղի ժողովրդի ինքնորոշման իրավունքի հաստատման, Արցախի Հանրապետության ճանաչման և միջազգային իրավունքի սուբյեկտ դառնալու գործընթացին: Եղած մարտահրավերներին ավելացել է նաև տեղեկատվական պատերազմը: Թուրք-ադրբեջանական քարոզչամեքենան, լիովին անտեսելով բանականությունն ու տրամաբանությունը, տարածում է ապատեղեկատվություն, կեղծում և նենգափոխում է պատմությունը, սերմանում թշնամանք ու ատելություն, հասարակությանը պատրաստում պատերազմի՝ ապակայունացնելով իրավիճակը տարածաշրջանում: 2016 թ. ապրիլյան քառօրյա պատերազմը ցույց տվեց, որ Արցախի հարցում ժողովուրդը միշտ բռունցքված է, սատար է իր հզոր բանակին, զինվորագրված հերոս հայորդիներին:

Ողջունելի է, որ ՀՀ դիվանագիտական կառույցների և հայ լոբբիստների ջանքերով մի շարք երկրների նահանգային, քաղաքային իշխանություններ ճանաչել են Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության անկախությունը: Այդուամենայնիվ, այս գործընթացին պետք է նոր թափ հաղորդել, հասնել նրան, որ միջազգային հանրությունը հասցեական դատապարտի ադրբեջանական ագրեսիան և զսպի նրա ռազմատենչ նկրտումները:

Կազմակերպված Սփյուռք

Դարեր ի վեր Սփյուռքն ինքնակազմակերպվել է, և այդ գործում անգնահատելի դեր են կատարել նրա ավանդական կառույցները: Սակայն Սփյուռքն այսօր կարիք ունի առավել լուրջ կազմակերպման: Արդի շրջանում Սփյուռքի առավել արդյունավետ կազմակերպման հիմքում ևս անհրաժեշտ է դնել Հայ դատի խնդիրը, սակայն առավել ընդլայնված ձևաչափով: Այսօր Հայ դատի տարրերն են դարձել Արցախի անվտանգության և միջազգայնորեն ճանաչման ու անկախության հասնելու հիմնախնդիրները, Հայաստանի հզորացման ու ապահովության և, իհարկե, Հայոց ցեղասպանության ճանաչման, դատապարտման և հետևանքների վերացման համար պայքարը:

Հայաստանը պետք է աջակից դառնա չկազմակերպված համայնքների, նրա հատվածների կազմակերպման աշխատանքներին, նպաստի համայնքի ամրապնդման ջանքերին, որոնց կիզակետում պետք է լինեն կրթված հայերի տասարդությունը և մասնագետների համախմբումը համայնքային, մասնագիտական կառույցների շուրջ:

- Մփյուռքն առավել կազմակերպված դարձնելու համար անհրաժեշտ է՝
- Մփյուռքի կառույցներն ու կազմակերպություններն ավելի նպատակային դարձնեն իրենց ծրագրերը, դրանք փոփոխությունների ենթարկեն՝ ներկա իրողություններից ելնելով,
 - առավել մեծ թվով հայեր, նորեկներ և հատկապես երիտասարդներ ներգրավվեն կառույցների աշխատանքներում՝ թարմ շունչ հաղորդելով դրանց,
 - աշխատանքը համայնքի անդամների հետ լինի թիրախավորված՝ ըստ «հաջողակ» և «խոցելի» խմբերի, ըստ «հների» և «նորերի»,
 - հայկական կառույցները Հայաստանի, Արցախի պետական և ոչ պետական հաստատությունների հետ միասին առաջադրեն նոր ծրագրային մոտեցումներ՝ վերանայելու Հայաստան-Մփյուռք գործակցության ռազմավարությունը:

Հայոց լեզուն՝ որպես հայապահպանության կռվան

Հայոց լեզուն և հայ ազգային ինքնագիտակցությունը մեր ժողովրդի հավերժ գոյության ապահովման անհրաժեշտ պայմաններն են: Հայրենի կառավարությունը որոշակի աշխատանքներ է կատարում՝ Մփյուռքի հայկական դպրոցներին ու մշակութային օջախներին, հայկական կառույցների ներկայացուցիչներին գրականություն տրամադրելով, վերապատրաստման ծրագրեր իրականացնելով, հիմնախնդրին նվիրված գիտական քննարկումներ կազմակերպելով: Պատահական չէ, որ ՀՀ Նախագահը, դիմելով Մփյուռքին, առաջարկեց. «Տանը խոսենք հայերեն»: Ինչպես մեծ վարպետ Ավետիք Իսահակյանը կասեր. «Լեզուն մեր հայրենիքն է», Մուշեղ Բշխանը կավելացներ՝ «Հայոց լեզուն տունն է հայու աշխարհի չորս ծագերուն», իսկ մեծն անգլիացին՝ Ջորջ Բայրոնը, կգնահատեր. «Աստծո հետ խոսելու միակ լեզուն հայերենն է»¹: Այսինքն՝ մենք պետք է ն՝ հպարտանանք, որ ունենք նման բացառիկ լեզու, և՛ սերունդներին սովորեցնենք մեր ոսկեդենիկը:

Հայ Տունը կանգուն է իր չորս սյուներով՝ մայրենի լեզվով, հավատքով, մշակույթով և ընտանիքով: Պահպանենք, սրբացնենք հայոց լեզուն հայրենիքին հավասարազոր՝ որպես աստվածային լեզու, որպես ազգի ամբողջականության ու հավերժության երաշխավոր:

Հայոց ցեղասպանության համար պայքար. 100 տարի անց

Հայոց ցեղասպանության ճանաչման, դատապարտման և հետևանքների վերացման հարցը հստակ ամրագրված է Հայաստանի երրորդ Հանրապե-

¹ Մեր լեզուն. պատմություն, ասույթներ, բանաստեղծություններ, հղումներ, Երևան, 2013, [http://gradaran.mskh.am/sites/default/files/mer%20lezun%20\(2\).pdf](http://gradaran.mskh.am/sites/default/files/mer%20lezun%20(2).pdf).

տության արտաքին քաղաքականության օրակարգում: Ցեղասպանության 100-րդ տարելիցը պետականորեն նշելու, Մփյուռքը միավորելու ջանքերն ունեցան հսկայական նշանակություն:

Երբևէ այս հարցի շուրջ այդքան համակարգված և համակողմանի, այդքան նպատակային և միասնական աշխատանքներ չէին իրականացվել, որքան վերջին 2-3 տարում, և արդյունքում՝ Հայաստանի, Արցախի և Մփյուռքի ջանքերով ձևավորվեց հսկայածավալ շարժում՝ «Հիշում եմ և պահանջում» կարգախոսով:

ՀՀ Նախագահի գլխավորած՝ Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցի պետական, համահայկական հանձնաժողովի և 60-ից ավելի տարածաշրջանային հանձնախմբերի գործունեությունը նոր որակ հաղորդեցին Հայոց ցեղասպանության ճանաչման, դատապարտման և հետևանքների վերացմանն ուղղված գործընթացներին: Այս ամենն ամփոփվեց Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցի Համահայկական հռչակագրում¹:

Որպես քաղաքակիրթ ազգ՝ հայ ժողովուրդը հռչակագրում խորին երախտագիտություն հայտնեց բոլոր պետություններին, հասարակական-քաղաքական գործիչներին, բարեգործներին, միսիոներներին, որոնք մեր ժողովրդի բնաջնջման փորձից հետո ապահով տանիք և խաղաղ պայմաններ ստեղծեցին հայության համար, և ազգը վերընձյուղվեց, որոնք քաղաքական խիզախություն ունեցան ասելու ճշմարտությունը հայ ժողովրդի ցեղասպանության մասին:

Հայ ժողովուրդն առանձնակի շնորհակալ է նաև այն երկրներին ու միջազգային կազմակերպություններին, որոնք ճանաչել և դատապարտել են Հայոց ցեղասպանությունը՝ որպես մարդկության դեմ ուղղված ամենատեսակի ոճրագործություն, և պահանջում են Թուրքիայից՝ ազատվել այդ ծանր բեռից, առերեսվել իր պատմությանը և ճանաչել ցեղասպանությունը:

Հիմք ընդունելով միջազգային փաստաթղթերը՝ այսուհետ ևս շարունակվելու է պայքարը յուրաքանչյուր հայի անհատական, համայնքային և, իհարկե, համազգային իրավունքների վերականգնման համար:

Հաշվի առնելով, որ Հայոց ցեղասպանությունը մարդկության դեմ ուղղված միջազգային հանցագործություն է, որի ճանաչումն ու դատապարտումը չունի վաղեմության ժամկետ, ոչ միայն ջանքերն ուղղվում են արդարության վերականգնման, հայրենագրված ժողովրդի իրավունքների ճանաչման համար, այլև նպատակ է դրվում պայքարելու, որպեսզի

- այլևս երբեք և ոչ մի տեղ ոչ մի ժողովուրդ ցեղասպանության չենթարկվի,
- Թուրքիան ճանաչի և կրի ոճրի ողջ պատասխանատվությունը,

¹ Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցի համահայկական հռչակագիր, 29.01.2015, <http://www.president.am/hy/press-release/item/2015/01/29/President-Serzh-Sargsyan-visit-Tsitsernakaberd-Genocide/>.

- ցանկացած հայ՝ ծպտյալ կամ բռնի կրոնափոխված, կարողանա իրեն հայ հայտարարել՝ վերջ դնելով հոգեկան տառապանքներին, որոնց մինչ օրս շարունակումը ևս յուրօրինակ ցեղասպանություն է:

Հայոց ցեղասպանության ճանաչումը, դատապարտումը և հետևանքների վերացումը Հայաստանի և Սփյուռքի քաղաքական պայքարի օրակարգում են լինելու՝ այն հստակ գիտակցությամբ, որ համազգային դատի վերջնական լուծմանը հնարավոր է հասնել հայության բոլոր հատվածների միասնական ջանքերով՝ հիշելով և պահանջելով:

Հայ Եկեղեցու շուրջ համախմբում

Հայ Եկեղեցին դարեր շարունակ եղել և մնում է հայոց ոգու, հայ հավատքի, ազգային ինքնության պահպանման գրավականը, դարձել է մնայուն միջնաբերդ պետականությունը կորցրած ազգին հայ պահելու համար: Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին ունի բացառիկ առաքելություն հայ ժողովրդի կյանքում, նրա ազգային մշակույթի զարգացման և տարածման, ինքնության պահպանման գործում:

Մեր ժողովրդի համար անչափ կարևորվում է Հայ Եկեղեցու ամրապնդումն ու հետագա զորացումը՝ հանուն հայ ոգու և ազգային ինքնության հարատևման:

Արտակարգ իրավիճակներում հայտնված հայերի անվտանգության ապահովումը

Մեզ անհրաժեշտ են ոչ միայն Հայաստանում և տարածաշրջանում, այլև ամբողջ աշխարհում խաղաղություն և կայունություն, քանզի ամենուր ապրում են հայեր, և նրանց անվտանգության ապահովման խնդիրը լուրջ մարտահրավեր է Հայաստանի համար: Այսօր սիրիահայ համայնքի վիճակը դարձել է չամոքվող ցավ, բաց վերք: Երբեմնի հզոր, կազմակերպված մայր գաղութը արնահոսում է, քայքայվում: Այսօր Սիրիայում մնացել է շուրջ 25 հազար մարդ, իսկ Լիբանան, Հորդանան տեղափոխվել են 10-15 հազար հոգի, մի հատվածն էլ տեղափոխվել է Արևմուտք: Սիրիահայության 70 %-ից ավելին փախստական է դարձել, իսկ մնացածներն էլ պատերազմական իրավիճակում ամեն օր կորուստներ են կրում: Երախտագիտության են արժանի Հայ Եկեղեցու թեմերը, նրանց հովվապետերը, ինչպես նաև ավանդական կուսակցությունների ղեկավարություններն ու ՀԲԸՄ-ն, որոնց ջանքերով Սիրիայում գործում է «Շտապօգնություն» համախմբող կառույցը: Այն իր հովանու տակ է վերցրել բզկտվող ու քայքայվող համայնքի անդամներին՝ դառնալով հայերի նեցուկն ու օգնականը:

Շուրջ 22 հազար սիրիահայ տեղափոխվել է հայրենիք: Հայաստանի Հանրապետության իշխանության քաղաքական կամքի շնորհիվ ստեղծվել

են պայմաններ հայրենիքում հաստատված սիրիահայերի մատչելի կրթության, առողջապահության, զբաղվածության ապահովման, վերապատրաստման համար: Միրիայում և Հայաստանում ապրող մարդկանց հետևողական օգնություն են ցուցաբերում և լուրջ դերակատարություն ունեն Հայ Եկեղեցին, Մփյուռքը, միջազգային կառույցները: Ցավոք, տարբեր երկրներում (Իրաք, Ուկրաինա, Իրան) իրավիճակի սրումը տեղահան է անում մեր հայրենակիցներին, ուստի պետությունն ու Մփյուռքը հատկապես արտակարգ իրավիճակներում հայտնված հայերի պաշտպանն ու օգնականը պետք է դառնան: Մասնավորապես, ըստ ՀՀ Նախագահ Սերժ Սարգսյանի՝ «Հայաստանը աղետի մեջ հայտնված յուրաքանչյուր հայորդու կողքին պետք է լինի աշխարհի բոլոր անկյուններում: Եթե նույնիսկ մեր հնարավորությունները չհերիքեն բոլորին ձեռք մեկնելու, մեր ջերմությունն ու սրտացավությունը պետք է տեղ հասնեն և նեցուկ դառնան նրանց»¹:

Աշխարհի տարբեր կողմերում հայի անվտանգության խնդիրն ամբողջ հայության խնդիրն է: Այսուհետ էլ պետք է շարունակել համակարգված օգնություն, նյութական և բարոյական օժանդակություն հասցնել Մփյուռքում և Հայաստանում ապրող սիրիահայերին, իրաքահայերին: Բոլոր հնարավոր միջոցները պետք է կիրառել մեր հայրենակիցներին Հայաստանում ինտեգրելու համար:

Այսօր սրանք են այն յոթ առաջնահերթությունները, որոնք ծառայած են Հայաստանի և հայ ժողովրդի առջև:

Հայաստան-Մփյուռք գործակցության զարգացման հեռանկարները և անելիքները պահանջում են բազմավեկտոր գործունեության հստակ համակարգում:

Գործունեության 8 տարիների ընթացքում Մփյուռքի նախարարությունը կազմակերպել է 100-ից ավելի մասնագիտական համաժողով, գիտաժողով, հավաք-հանդիպում և կլոր սեղան-քննարկում, ստեղծել 13 համահայկական մասնագիտական ընկերակցություն, միություն և կազմակերպություն, որպեսզի ուժեղացնի մասնագետների կապերը միմյանց հետ, դրա արդյունքում ստեղծվեն Հայաստանի համար օգտակար ծրագրեր, կատարվեն ներդրումներ:

Հայաստան-Մփյուռք գործակցության հետագա զարգացումը պայմանավորված է այսօրվա հրամայականներով, դրանց ճիշտ ըմբռնմամբ, համադրմամբ և լուծմանն ուղղված գործողությունների հստակ և նպատակային իրականացմամբ: Գործունեության հեռանկարի գլխավոր ուղենիշը բոլոր կազմակերպությունների համար պետք է դառնա համազգային առաջնահերթություններին համապատասխան գործողությունների ծրագրի մշակումը,

¹ Նախագահ Սերժ Սարգսյանի բացման խոսքը ՀՀ Կառավարությունում հրավիրած խորհրդակցության ժամանակ, 15.09.2012, <http://www.president.am/hy/statements-and-messages/item/2012/09/15/President-Serzh-Sargsyan-Government-meeting/>.

դրանց իրագործման համար աշխատանքի ճիշտ բաշխումը և յուրաքանչյուրի անելիքի հստակեցումը:

Հավելենք, որ ՀՀ սփյուռքի նախարարությունը, այլ գերատեսչություններ Հայաստան-Սփյուռք գործակցության պետական քաղաքականությունն իրականացնելու և ռազմավարական խնդիրներն առաջ տանելու նպատակով, խորհրդակցելով սփյուռքյան խոշոր կառույցների և կազմակերպությունների հետ, մշակում են ծրագրեր, իրականացնում ձեռնարկներ, որոնց աշխարհագրությունը, մասնակիցների թիվը, նպատակները տարեցտարի ընդլայնվում են:

Տարիների ընթացքում Սփյուռքում քննություն են բռնել տասնյակ ծրագրեր («Արի տուն» ծրագիր, «Իմ Հայաստան» համահայկական փառատոն, «Սփյուռք» ամառային դպրոց, «Մեր մեծերը» ծրագիր, Համայնքային դպրոցները դասագրքերով ապահովման ծրագիր, տարածաշրջանային ծրագրեր, Հայաստան տեղափոխված սիրիահայերի աջակցության ծրագիր և այլն)¹, որոնց բոլորի նպատակը հայապահպանությունն է և Սփյուռքի ներուժի օգտագործումը՝ ի նպաստ Հայաստանի հզորացման ու համահայկական օրակարգային խնդիրների լուծման:

Грануш Акопян – Развитие партнерства Армения-Диаспора: государственная политика (2008-2016)

В статье обобщенно представлена деятельность организаций, сформировавшихся после Геноцида армян и действующих во Второй Республике Армения в рамках сотрудничества с армянской Диаспорой. Подробно анализируется роль Третьей Республики Армения, представлены основные направления и принципы государственной политики в рамках сотрудничества Армения-Диаспора, а также панармянские цели и общенациональные приоритеты.

Hranush Hakobyan – Armenia-Diaspora partnership development: State policy (2008-2016)

The article briefly presents the activities of different organizations and structures established in the Second Armenian Republic that are carried out with the Armenian Diaspora formed after the Armenian Genocide. In this respect a thorough reference is made to the role of the Third Armenian Republic. It also presents the main directions and principles of the Armenia-Diaspora State policy, as well as the Panamanian objectives and national priorities.

¹ Ավելի մանրամասն տե՛ս <http://www.mindiaspora.am/am/Progams>.